

Л. Б. Столярчук

кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри іноземних мов
Національного університету «Львівська політехніка»

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ У ГАЛУЗІ ПРАВА В КАНАДІ ТА УКРАЇНІ

У статті здійснено порівняльно-педагогічний аналіз нормативно-правового забезпечення професійної підготовки бакалаврів у галузі права в Канаді й Україні, спрямований на виявлення спільних та відмінних рис у цьому аспекті системи вищої юридичної освіти досліджуваних країн. У процесі дослідження з'ясовано, що професійна підготовка майбутніх фахівців у галузі права в Канаді й Україні базується як на міжнародних, так і на державних документах.

Наголошено на децентралізації системи освіти, відсутності єдиного закону про вищу освіту та державного стандарту в Канаді. Зазначено, що розробка та реалізація нормативно-правового забезпечення у сфері освіти здійснюється законодавчою владою окремих провінцій і територій з урахуванням світових, національних освітніх тенденцій та регіональної специфіки. Визначено, що правничі школи Канади володіють відносною автономією, що дає їм можливість самостійно розробляти освітньо-професійні та навчальні програми, а також визначати методи викладання, навчання, оцінювання та форми атестації здобувачів вищої освіти в галузі права.

У статті наведено основні компоненти нормативно-правової бази вищої освіти України, що засвідчують тенденцію до поступового відходу від централізованого управління системою вищої освіти та впровадження принципів демократизації, автономізації та персоналізації освітнього процесу.

Окреслено здійснені на державному рівні кроки в рамках системи вищої юридичної освіти в Україні. Зокрема, розкрито значення та зміст затвердженого галузевого стандарту для спеціальності 081 «Право» галузі знань 08 «Право» для першого (бакалавр) рівня вищої освіти та розробленого закону-проекту «Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії».

У результаті аналізу нормативно-правового забезпечення професійної підготовки бакалаврів у галузі права в Канаді й Україні запропоновано рекомендації для управлінців в освітній галузі України щодо використання прогресивного канадського досвіду у сфері регулювання й управління вищою юридичною освітою в нашій державі.

Ключові слова: професійна підготовка, бакалавр, право, нормативно-правове забезпечення, Канада, Україна.

Постановка проблеми. Нині в Україні спостерігається процес активного реформування професійної підготовки майбутніх юристів відповідно до тенденцій міжнародного та європейського освітнього простору, сучасних освітніх стандартів та вимог ринку праці. Необхідність кардинальних змін у системі юридичної освіти зумовлена тим, що «зі здобуттям незалежності та переходом до ринкової економіки попит на юристів зростає експоненціально, як і пропозиції різних закладів освіти, що призвело до девальвації цієї професії та зниження якості професійної підготовки фахівців» [6, с. 9].

Дослідження професійної підготовки правників у рамках опрацювання наукових розвідок у галузі педагогіки, нормативно-правової документації, що регулює сферу вищої освіти, а також аналіз освітньо-професійних програм підготовки бакалаврів права дали змогу виявити суперечності між запитом на отримання якісних освітніх послуг відповідно до міжнародних стандартів освіти та недосконалістю нормативно-правового забез-

печення професійної підготовки майбутніх фахівців із права в Україні. У цьому контексті вважаємо, що одним з ефективних способів удосконалення професійної підготовки майбутніх правників в університетах України й оновлення нормативно-правової бази держави є вивчення та застосування міжнародного досвіду, зокрема Канади, у цій сфері з метою підвищення якості юридичної освіти та наближення до світових і європейських стандартів. Адже, як зазначає О. Огієнко, метою порівняльно-педагогічних досліджень є порівняння систем освіти різних країн (або компонентів цих систем) для виявлення, аналізу спільностей та розбіжностей між освітніми явищами та процесами, обґрунтування закономірностей і тенденцій їх розвитку, надання об'єктивної оцінки можливості використання закордонного досвіду під час вирішення проблем освіти своєї країни [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З метою порівняння нормативно-правового забезпечення професійної підготовки бакалаврів

у галузі права в Канаді й Україні проаналізовано міжнародні документи, закони про вищу освіту, галузеві стандарти підготовки бакалаврів права та нормативно-правову документацію університетів Канади й України, що містить положення про умови прийому та зарахування вступників, організацію навчального процесу, оцінювання й атестацію здобувачів вищої освіти, забезпечення якості освітньої діяльності, а також освітньо-професійні програми, навчальні плани, описи модулів навчальних дисциплін тощо.

Специфіка функціонування сучасної вищої освіти в Канаді та проблеми професійної підготовки фахівців у системі університетської освіти досліджуваної країни висвітлено у працях таких вчених, як: О. Вевер, Р. Гарріс, А. Тремблі, Д. Грегор, Г. Жасмін, Р. Гуревич, М. Кадемія, М. Козяр. У контексті нашого дослідження корисним виявився аналіз науково-педагогічної літератури (К. Білоус, М. Задояний, І. Оксьом, В. Маньгора, В. Рибачук, Н. Сопілко, К. Стецюк та ін), яка висвітлює стан професійної підготовки юристів та шляхи її реформування в Україні.

Мета статті – виконати порівняльно-педагогічний аналіз нормативно-правового забезпечення професійної підготовки бакалаврів у галузі права в Канаді й Україні, запропонувати рекомендації щодо використання канадського досвіду в цьому аспекті професійної підготовки майбутніх юристів в умовах університетської освіти України.

Виклад основного матеріалу. Дослідження професійної підготовки бакалаврів у галузі права в контексті ґрунтовного опрацювання нормативно-правової документації дало змогу з'ясувати, що професійна підготовка майбутніх фахівців із права в Канаді й Україні базується на низці міжнародних документів. Зокрема, «Світова декларація щодо вищої освіти у двадцять першому столітті: бачення та реалізація» передбачає інтернаціоналізацію вищої освіти, рівний доступ до вищої освіти, диверсифікацію освітніх моделей, студентоцентрикований підхід до організації навчального процесу, використання інформаційно-комунікаційних технологій, академічну свободу закладів вищої освіти, навчання впродовж життя, науково-дослідну роботу у співпраці із громадськістю, забезпечення контролю якості вищої освіти [12]. Наступний міжнародний документ у сфері вищої освіти – «Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні», або Лісабонська конвенція, від 11 квітня 1997 р., яка була розроблена й ухвалена під егідою Ради Європи та ЮНЕСКО, передбачає рівний доступ всіх людей до різноманітних систем освіти та полегшення доступу до освітніх ресурсів інших держав [8]. Цей документ був ратифікований Верховною Радою України 3 грудня 1999 р., тоді як Канада стала учасником Лісабонської конвенції про

визнання кваліфікацій у 1997 р. Згідно із цією Конвенцією, у 2013 р. всіма державами-учасниками ЮНЕСКО були ухвалені Рекомендації щодо використання рамок кваліфікацій у визнанні іноземних кваліфікацій (Recommendation on the Use of Qualifications Frameworks on the Recognition of Foreign Qualifications), які сприяють розвитку рамок кваліфікацій у кожній країні-учасниці, а також використанню цих рамок у процесі визнання кваліфікацій [7].

Зважаючи на те, що освіта в Канаді децентралізована на всіх рівнях, у цій країні відсутня загальнодержавна система вищої освіти, отже, немає єдиного закону про вищу освіту. Розробка та реалізація законів і нормативно-правових документів у сфері освіти належать до повноважень законодавчої влади окремих провінцій і територій, які базуються на світових і національних освітніх тенденціях, ураховують особливості функціонування регіону та специфіку системи освіти. Серед документів, які регулюють вищу освіту Канади на державному рівні, можна виокремити Міністерську заяву щодо забезпечення якості освіти в Канаді, яка була схвалена відповідними міністерствами та департаментами провінцій і територій як орієнтир для ухвалення рішень щодо ліцензування нових закладів й освітніх програм на місцевому рівні. Цей документ визначає Рамку кваліфікаційних рівнів Канади (Canadian Degree Qualifications Framework) з метою узгодженості опису кожного рівня для досягнення спільних результатів навчання; Процедури і стандарти для оцінювання якості нових програм для здобуття освітнього рівня (Procedures and Standards for New Degree Program Quality Assessment), де описані знання, уміння і навички, якими повинен володіти випускник закладу вищої освіти після отримання певного освітнього рівня для забезпечення чітких стандартів навчання та належної якості освіти; Процедури і стандарти для оцінювання нових установ, які присвоюють освітні рівні (Procedures and Standards for Assessing New Degree-Granting Institutions), якими регулюється процес визнання нового закладу вищої освіти [9]. Іншим документом державного рівня є Національний профіль компетентностей, що визначає знання, уміння, навички та завдання, які необхідні для практики права в Канаді [10]. Панканадська структура кваліфікацій – це документ, який визначає головні цілі та результати навчання для кожної кваліфікації в контексті конкретної системи освіти, співвідношення між різними кваліфікаціями, що дає змогу зіставляти системи кваліфікацій різних країн, тим самим забезпечує механізми трансферу кредитів та визнання кваліфікацій, здобутих у системах освіти інших країн, сприяє мобільності фахівців між країнами, які володіють різними освітніми системами [11].

Основні компоненти нормативно-правової бази вищої освіти України такі: Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.), Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI ст.») (1993 р.), Національна доктрина розвитку освіти (1996 р.), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. (2013 р.), де спостерігається тенденція до відходу від централізованого управління системою вищої освіти, а натомість декларуються принципи демократизації, автономізації та персоналізації освітнього процесу.

Варто зауважити, що ухвалення Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) продемонструвало наближення вітчизняної системи вищої освіти до європейських та світових стандартів, адже заклади вищої освіти отримали право на розширення академічної, господарської та фінансової автономії, що передбачає широкі можливості для реалізації власного бачення організації освітнього процесу, самостійної розробки та затвердження освітніх програм і навчальних планів, планування і розподілу бюджету, що позитивно впливатиме на підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних закладів вищої освіти на міжнародному ринку надання освітніх послуг [2].

Важливим кроком на шляху до впровадження прозорих механізмів забезпечення внутрішнього та зовнішнього контролю якості вищої юридичної освіти України стало створення 1 вересня 2015 р. Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (далі – НАЗЯВО), що передбачено в Законі України «Про вищу освіту» (2014 р.). Проте лише на початку 2019 р. ця структура офіційно розпочала свою діяльність, яка полягає у виконанні регуляторних та контрольних функцій із забезпечення якості вищої освіти, а саме акредитації закладів освіти й освітніх програм, аналізу якості освітньої діяльності, формуванні єдиної бази даних, запровадженні закладами вищої освіти спеціалізацій на кожному рівні вищої освіти, розробці порядку присудження наукових ступенів спеціалізованими вченими радами закладів вищої освіти, акредитації спеціалізованих вчених рад тощо [3].

Результати аналізу нормативно-правової бази професійної підготовки фахівців із права в Україні свідчать, що, окрім зазначених вище документів, на державному рівні діють постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» від 29 квітня 2015 р. № 266, Національна рамка кваліфікацій (2011 р.), що забезпечує структурований опис освітньо-навчальних, освітньо-наукових і наукових кваліфікаційних рівнів освіти відповідно до характерних для певного рівня освіти компетентностей.

Результати досліджень професійної підготовки бакалаврів у галузі права в університетах Канади

свідчать про відсутність державного стандарту для цієї галузі через децентралізацію канадської системи вищої освіти. Функції організації й управління вищою юридичною освітою, визначення змісту й освітніх рівнів підготовки фахівців із права забезпечуються на місцевому рівні відповідними відділами органів самоврядування – міністерствами чи департаментами освіти кожної провінції та території. Університети Канади, володіючи відносною автономією, самостійно розробляють освітні та навчальні програми, а також визначають методи викладання, навчання, оцінювання та форми атестації здобувачів вищої освіти в галузі права. Моніторинг за якістю надання освітніх послуг правничими школами здійснюється здебільшого юридичними товариствами в кожній провінції шляхом розроблення та контролю за дотриманням державних вимог щодо допуску до здійснення юридичної діяльності, де визначено обов'язкові компетентності для здобуття освітнього рівня із загального права, а саме в основних галузях матеріального знання, правових навичок, професіоналізму й етики.

Протягом останніх років Україна здійснила значний поступ у розробленні нормативно-правової бази професійної підготовки фахівців у галузі права: затвердила галузевий стандарт для спеціальності 081 «Право» галузі знань 08 «Право» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, що стало першим етапом на шляху до модернізації національної системи вищої юридичної науки. Цей стандарт встановлює основні вимоги до змістового й оцінно-результативного компонентів освітньої діяльності закладів вищої освіти (далі – ЗВО), які здійснюють професійну підготовку бакалаврів права, пропонуючи перелік компетентностей випускників, окреслюючи можливості їх подальшого працевлаштування. Отже, освітньо-професійні програми закладів вищої освіти України, які здійснюють підготовку бакалаврів права, базуються на положеннях та нормах цього галузевого стандарту [4].

У рамках реформування системи вищої освіти та цілісного оновлення законодавчої бази в галузі юридичної освіти розроблено законопроект «Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії» № 7147 від 28 вересня 2017 р. «Метою законопроекту є розвиток правової освіти, спрямованої на підготовку юриста відповідно до його фундаментальної ролі – утверджувати верховенство права через захист прав і свобод людини» [5]. Проект закону «визначає засади (стандарт) юридичної (правової) освіти, а також встановлює механізми оцінювання якості юридичної (правової) освіти і загального доступу до юридичної професії» [5]. Документ надає перелік фундаментальних юридичних дисциплін, що мають

входити до стандартів правової освіти, та тих, освітньо-професійні програми яких вимагають змістового і методологічного вдосконалення з метою забезпечення підготовки юриста відповідно до європейських стандартів. Законопроект розділяє юридичні професії (суддя, адвокат, прокурор, нотаріус) та професійну діяльність у сфері права (проходження державної служби чи служби в органах місцевого самоврядування, робота на посадах, пов'язаних із наданням безоплатної правничої допомоги, робота на посадах помічника судді, адвоката, нотаріуса, прокурора, науково-викладацька діяльність у правничих школах). Згідно з нормами законопроекту, професійна підготовка юристів може здійснюватися виключно правничими школами, що перебувають у підпорядкуванні Міністерства освіти і науки України (класичні університети, профільні університети), і приватними ЗВО, що отримали ліцензію Міністерства освіти і науки України [5].

Висновки і пропозиції. Здійснивши порівняльне дослідження нормативно-правового забезпечення професійної підготовки бакалаврів у галузі права в Канаді й Україні, можемо говорити про наявність суттєвих відмінностей у контексті державного регулювання вищої юридичної освіти, автономності правничих шкіл та наявності галузевих стандартів для цієї спеціальності. У контексті виконаного дослідження вважаємо за доцільне запропонувати такі рекомендації для управлінців в освітній галузі щодо реформування вищої юридичної освіти в Україні: завершити обговорення, внести поправки й ухвалити закон на основі законопроекту «Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії» № 7147 від 28 вересня 2017 р.; забезпечити контроль за дотриманням закладами вищої освіти затвердженого Стандарту вищої освіти України за спеціальністю 081 «Право» галузі знань 08 «Право» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти № 1379 від 12 грудня 2018 р.; розробити та затвердити професійні стандарти та паспорти професій у галузі права, що сприятиме формуванню комплексного бачення змісту, мети, завдань професійної підготовки юристів з огляду на потреби ринку праці й очікування роботодавців у цій сфері професійної діяльності, а також кращому розумінню можливостей майбутнього працевлаштування для випускників.

Успішне реформування юридичної освіти в Україні неможливе без державного регулювання, моніторингу якості надання освітніх послуг

та пошуку шляхів упровадження інноваційних ідей для створення якісної системи професійної підготовки фахових юристів, які б кваліфіковано здійснювали професійну діяльність на засадах утвердження верховенства права в суспільстві та побудови правової демократичної держави.

Список використаної літератури:

1. Огієнко О. Тенденції розвитку освіти дорослих у скандинавських країнах : монографія / за ред. Н. Ничкало ; АПН України. Суми : Еллада, 2008. 444 с.
2. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556–VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
3. НАЗЯВО. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nazyavo>.
4. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти : наказ МОН України від 12 грудня 2018 р. № 1379. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/081-pravo-bakalavr.pdf>.
5. Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії : проект закону України від 28 вересня 2017 р. № 7147. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62613.
6. Стан юридичної освіти в Україні : аналітичне дослідження за результатами освітніх вимірювань. Київ : Ваіте, 2018. 168 с.
7. Canadian Information Centre for International Credentials. URL: <https://www.cicic.ca/>.
8. Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education in the European Region. UNESCO. URL: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13522&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.
9. Ministerial Statement on Quality Assurance of Degree Education in Canada. URL: <https://www.cicic.ca/docs/cmec/QA-Statement-2007.en.pdf>.
10. National Entry to Practice Competency Profile for Lawyers and Quebec Notaries. URL: <https://flsc.ca/wp-content/uploads/2014/10/admission4.pdf>.
11. Pan-Canadian Qualification Frameworks. URL: https://www.cicic.ca/1286/pan_canadian_qualifications_frameworks.canada.
12. World Declaration on Higher Education for the Twenty First Century: Vision and Action. UNESCO. URL: http://www.unesco.org/education/educprog/wche/declaration_eng.htm#world%20declaration.

Stoliarchuk L. Regulatory and legal framework for the professional training of bachelors in the field of law in Canada and Ukraine

The article provides a comparative and pedagogical analysis of regulatory and legal framework for bachelors in the field of law in Canada and Ukraine aimed at identifying common and distinctive features in this aspect of higher legal education system in the countries under research. The study has shown that the training of future legal specialists in Canada and Ukraine is based on both international and state documents.

The decentralization of the education system, the lack of a single law on higher education and the state standard in Canada has been emphasized. It has been noted that the development and implementation of regulations in the field of education is performed by the legislature of separate provinces and territories with consideration to global, national educational trends and regional peculiarities. It has been indicated that Canadian law schools possess relative autonomy allowing them to independently develop educational, professional and educational programs as well as to determine the methods of teaching, learning, assessing and certifying bachelors in law.

The article presents the main components of the regulatory and legal framework of higher education in Ukraine showing a tendency to gradually refrain from the centralized management of higher education and to introduce the principles of democratization, autonomy and personalization of the educational process.

The steps taken at the state level within the system of higher legal education in Ukraine have been outlined. Namely, the meaning and content of the approved occupational standard for the specialty 081 "Law" in the field of knowledge 08 "Law" for the first (bachelor's) level of higher education and the draft law "On Legal Education and General Access to the Legal Profession" have been clarified.

As a result of analyzing the regulatory and legal framework for bachelors in law in Canada and Ukraine, recommendations for administrators in the field of education in Ukraine on the use of progressive Canadian experience in the regulation and management of higher legal education in our country have been developed.

Key words: professional training, bachelor, law, regulatory and legal framework, Canada, Ukraine.